

IRÉNE MATTHIS

Om kärlek och sexualitet

En triptyk

Del I.

»Mellan himmel och jord,
mellan de sublimes
ögonblicken och
slemhinnornas möte, finns
för människan inget val.
Hon älskar med hela sin
varelse: hjärna, hormoner
och månsken.»

Vincent¹

När vi gör människans sexualitet till ämne för diskussion, kan någon komma och hävda att även rätten önskar para sig. Men rättans »sexualitet» har rättans prägel. Människans sexualitet är uttryck för det specifikt mänskliga, den är den älskandes kroppsliga diskurs.

Sexualiteten går inte att reducera till samlagsgymnastik, eller till hormoner, eller till förförelsens hela register; inte heller till en maktkamp mellan könen, vare sig privat eller samhällsligt; inte till en reproduktionsmaskin, baserad på individens längtan efter barn eller på DNA's manipulationer med människan som transportmedel för sig själv.

Sexualiteten går inte heller att reducera till en statistik à la Kinsey över orgasmer och ejakulationer, eller till någon som helst teori (manschauvinistisk eller radikalfeministisk) byggd på räknestycken eller biologiska utvecklingsmodeller; inte heller till Reichs orgonteorier och elektriska analogier, eller för den delen till Freuds teorier om sexualitetens förrådiska lopp från barndomens arkaiska landskap, genom driftens olika kroppszoner, över kastrations- och oidipuskomplex, till den sk mogna, genitala sexualiteten.

Nej, sexualiteten går inte att reducera till något av allt detta; och ändå finns den med och gör sig starkt påmind i varje sådan del av livet, som dessa hypoteser och teorier uttalar sig om.

*

Sexualiteten är inte ett ting, en instinkt eller en natur. Den är en symbol, inför vilken vår undran, förundran alltid måste väckas. Den fungerar som en kopp. Dess essens är tomheten – därför kan den fyllas med än det ena, än det andra. Symbolen är effektiv som symbol endast så länge man inte låter den helt sammanfalla med sin konkreta framträdelseform. Den står för vad människan söker, en Graal, inte den kopp hon just tömt.

När förnuftet söker (be)gripa sexualiteten och i en analys sönderdela den för att undersöka dess beståndsdelar – är det endast den spräckta k(r)oppen som blir kvar. Nektarn har redan runnit ut. Och ändå finns den, sexualiteten, och något som har med den att göra: dess stil? dess tilltal? den vädjar och pockar på ett oavvisligt sätt. Den oavvisliga kraften i sexualiteten kommer från vad vi skulle kunna kalla dess estetiska form. Den vidgar oss för det förunderliga.

*

Det är om sexualitetens effekt på våra liv, ja till och med dess effektivitet, vi talar, när vi säger oss tala om sexualiteten. Sexualiteten själv refererar till ett namnlöst bortom som just för att vi inte vet vad det är får så många namn: instinkt, brunst, drift, parningsbeteende; kättja, åtrå, älskog, knullsjuka; förälskelse, passion, kärlek...

Vi skulle i all oändlighet kunna fortsätta att mynta nytt; nya namn, nya begrepp för denna redan gamla erfarenhet som genomsyrar våra liv; vi har gjort det långt innan Platon i *Gästabudet* skrev ned den sokratiske diskursen över kärleken. Vi kommer att fortsätta göra det.

Orden blir utslitna. Som spruckna stövlar, som inte längre tjänar sitt syfte, slänger vi dem längs färdvägen. Syftet? Att genom

orden, genom ordens magi i talets flöde, väcka något av detta oerhörda som övergår vår fattningsförmåga. Vi klamrar oss till orden som till ett kärt föremål som tillhört den älskade, en lock, en berlock; som om vi genom ordet eller föremålet kunde bemäktiga oss kärleken eller den älskade.

Det enda vi förmår fånga är de observerbara och förnimbara fenomenen. Vi ger dem uttryck i språket: talar, skriver, sjunger deras lov. Som att jaga efter vind. Man ser inte vinden, men dess verkningar är desto påtagligare. I dem framträder vindens makt.

Det är verkningarna vi först måste försöka sätta ord på och beskriva. Sedan kan vi, i ett eller annat systematiskt teoribygge, söka få ordning på dem. Men ordningen är inte sexualitetens.

*

Insikten om sexualiteten måste byggas utifrån samma plats där sexualiteten själv först kommer till synes: i det enskilda fallet – som det stöps och blöts i dialogen mellan två älskande, i ensamhetens och väntans kärlekspoesi (Läs Petrarca!), i den psykoanalytiska diskursen, i det förtroliga samtalet mellan några väninnor, polare, som står varandra nära.

– Hur är det med...?

– Tja, inget vidare... osv.

Sexualiteten angår ALLT: Tingen runt om, tankarna, känslorna, tänderna och magen; hur dagen har varit och dess väder och vindar. Kärleken har tusentals former.

De anekdotiska fragmenten från dessa kärlekens samtal är grundmaterialet för varje teoretisk diskurs över sexualiteten. I översikterna och de teoretiska utläggningarna befinner vi oss redan långt från det som utgör kärlekens eller sexualitetens väsen.

*

Att skriva om sexualiteten är alltså ett be-
drägligt företag. Tanke och ord förmår inte fånga detta som, såsom symbol, ständigt är ett uttryck för något annat, en flerskiktad bild som aldrig kan fås att helt sammanfalla med sig själv.

Och ändå är det just på grund av språket som sexualiteten får sin mänskliga form.

I språket möter könsdriften kärleken, det djuriska legeras med det gudomliga, och sexualiteten föds.

*

Kärlekens former har samma ursprung som talet. Kärlekens samtal är förunderliga, som plötsliga stjärnbloss i natten. Onyttiga. Ologiska.

Dionysiska eruptioner från en bergtagen sanslöshet, en hetta som smält samman allt till ett, utplånat gränser och skillnader. Därför omöjlig att benämna.

Njutning eller plåga? Vällust eller äckel?
Sanslöst liv. Levande materia.

Ursprung.

*

Orden stapplar, ett efter ett, långsamt.
Eller de forsar, tumultartat, om varandra.

*

I den mänskliga sexualiteten kan förhållandet mellan begäret, njutningen, smärtan (lidandet) inte etableras i en liniaritet, så att det ena kommer först och det andra sedan. De slingrar sig om varandra och förutsätter varandra. Njutning och Lidande: de två trådarna tvinnar Begärets Tråd, som sträcker sig mot Någon, Något.

Njutningen är både ett tillstånd och en handling: att smeka och bli smekt; att njuta smekningen, passivt och aktivt.

Njutningen ligger också i medvetandet om handlingen, om tillståndet.

*

Njutningen i passionen förutsätter en Annan, utanför mig. Och för detta utanför uppger jag allt innanför; lossar förtöjningarna för min individualitet, min avskildhet och låter passionens vågor slå över relingen och renskölja däck. Båten ger upp sig själv för att nå den onåbara botten.

*

Kärleken är outgrundlig.
Begäret är ett namn på denna outgrundlighet.

Kärleken till den Andre är omöjlig och nödvändig.

Foto: Claudia Lindén.

Del II. Kärleksbilder

»i tankar, skrivande om kärlek, ser
och hör jag henne himlen gav som lån

...

Hon säger: '...
Begråt mig ej; mitt liv, den stund jag dog,
blev evigt:...'»

*Petrarca*²

»...förverkligandet av den perfekta
kärleken är inte en frukt av naturen utan
av nåden, det vill säga av en
intersubjektiv samstämmighet som lägger sin
harmonisk över den sönderslitna natur som bär
upp den.»

*Lacan*³

Kärleken närmar sig medan du väntar. I detta påminner den om döden. Ögonblicket kommer att finna dig på plats, om du förberett dig under väntan. Genom att skapa kärleksbilder förbereder du dig.

I dessa bilder är den älskade din skapelse och vision. Han föds i dig, föder sig av dig, föder dig. En föda i dig. Ett frö, en sten, ett stenfrö.

Ni sitter till exempel i varsin fåtölj, pratar. Händerna dras mot varandra. Långsamt flyter, sträcker de sig ut, bort. Till synes nonchalant, bara en perifer detalj i helhetsbilden. Dock, i fingertopparna ligger hela koncentrationen. Vad ni talar om följer det väsentliga i vad som sker. I talets förklädnad, och i skydd av de sänkta ögonlocken, arbetar fingertopparna, i det fördolda, som tjuvar.

Den sista rörelsen är snabb – därför att den redan anteciperats. Fingertopparna skjuter fram ... en liten, obetydlig, rörelse. Men kraften är så våldsamt att kropparna rubbas.

Beröringen – en blixtnöje genom rummet – bränner fingertopparna. Efter åskan vittnar bara fingerblomman om tjuvens besök.

Med blicken söker ni komma varandra närmare. Den trevar i ögats spräckliga iris. Ni söker varandras djup i ögonen. »Det var där det började.» I denna brunn gnistrar en sten. Den Andres ansikte.

Ibland är den älskades ansikte som en ocean, där blicken inte får fäste. Den möter ingen, den mäter avståndet.

Skymning, natt; och stjärnan som klargör avståndet.

*

Varför går blicken inte till handling? Därför att kärleken gör blind?

Till blindhet övertalade ögon

»zur Blindheit überredete Augen»

*ögon blinda för världen
ögon i dödsöglan
ögon ögon*

*»Augen weltblind, ...
Augen im Sterbegeklüft,
Augen Augen»*

En blick som strålar för kärlekens skull, en blick förlorad i en annans mörker, lever som stjärnorna. Natten behöver dem inte.

*Natten
behöver inga stjärnor,*

*»Die Nacht
braucht keine Sterne»⁴*

*

Den lätta beröringen: hudens ljudlösa men tydliga kommunikation; talet som söker närhet, stappande på tvetydiga ord. Vad går att säga om dessa tysta skrik som stiger från just uppgrävda stenar?

Munnar som söker varandra. Den älskade håller sin andedräkt i din mun. Du känner att det vidgas i dig. Din munhåla en katedral för den älskades andedräkt. Den bereder slemhinnan för lovsången.

Det mesta mellan era munnar är öppenhet.

Era händer söker och smeker, som arkeologernas fingrar trevar över marken, försiktigt, med mjuka borstar. Ni väntar. Era ögon halvslutna. En väntans figur.

Plötsligt: fingrar över en bröstvärta. Det mjuka blir hårt, reser sig begärligt. Ett sköte svarar, i blodfylld darrning. Mun, bröst, sköte; hud, hand, lem; som vågor från två oceaner möter de varandra, slår samman, upprört – över det som tidigare var sär-skil(j)t.

I detta kärleksmöte, som överskrider varje gräns, är det bara själva gränserna som möts, en kroppsgräns möter en annan, hud mot hud.

På gränsen möts ni, vid det som skiljer er åt. Klyftan är oöverbryggbar.

Denna ständigt återkommande besvikelse. Gräns, skilsmässa, som inte avslutar någonting, som bara skär igenom och sårar; varar sig länge och gör allt annat mindre viktigt.

En anhalt:

Som en blöt hund som inte kan skaka av sig vattnet, med en sådan blick och med en sådan kropp vädjar den älskade till dig om att få hålla om...

Han famnar dig som en drunknande – hans hörbara utandningar är som snyftningar genom din kropp. Tafatt, handfallen, står du där. En sådan myckenhet.

Din kropp är inte längre din, prisgiven åt detta desperata behov. Han får den. De höga vågtopparna i hans kropps förtvivlade skälvinningar dämpas genom fasförskjutningen i mötet med din kropps vibrationer. Mot-rytmer. Långsamt, ni känner det båda, transformeras ryckigheten till en böljande, gemensam rytm. Som fuktig sommarvärme efter åskregnet. En stillhet i rörelsen. Den knappast förnimbara vågrörelsen i ordens efterdyning.

Mot köksbänken vilar omfamningen tryggt och vardagligt.

Ett möte – som intensiv fågelsång. Absorberade av varandra, glömska av omgivningen. (Hur tar ni er från en gata till nästa, från en plats till en annan?) Het ånga omflyter och lyfter er. Ni talar intensivt och länge utan att det egentliga blir sagt.

Dionysos jublar: Åter är några överfyllda av hans närvaro, druckna av kärlek, fulla av sång. En musik aldrig nedskrivnen, men igenkännbar.

Ni försjunker i varandra, avstår avskildhet, flyter samman; kropp, genomträngd, av kropp. Mot-kropp.

Lemmen känner den djupa avsatsen i en kvinnas kropp. När den hårt stöter mot djupet möter den det hårda i kvinnan. Det är som om stenar skulle börja tala. Flinta mot flinta. Det hårda i kvinnan bär elden och livet i sig. Det väcks av ett bloss från mannens åtrå. Det söker säga något som hittills aldrig blivit sagt.

Kärleken vittnar om ditt liv. Men om sig själv kommer den aldrig att tala.

Varje nytt barn, kärlekens frukt, har fått möjligheten...

Carin Hartmann, akvarell, Ur Carin Hartmann: Sagor jag glömt att jag mindes så väl, Sesam förlag, 1990.

Del III

Maktens diskurser över sexualiteten

»Det är inte dödadet av kvinnan som är den yttersta handlingen, utan förintandet av det kvinnliga könet.»

Hanna Olsson⁵

Frågan kan med rätta ställas varför man skriver om sexualitet och kärlek i en vetenskaplig text, eller en som söker likna den vetenskapliga, om denna dåligt fångar, ja kanske snarare förvränger och vanställer det sexuella. Jag tror det handlar om makten över det sexuella, inte om själva sexualiteten eller kärleken. Det är om makten man kämpar, när man bollar med sanningen – och sexualiteten får bidra med det eldfångda materialet. I vårt patriarkala samhälle har oftast mannen, med den rätt som makten tar sig, definierat »sanningen» om sexualiteten. Det gäller också den kvinnliga sexualiteten.

Det kan, för en kvinna som önskar se sig bekräftad av den Andre, vara nedslående att läsa texter som utger sig för att beskriva, analysera eller definiera den kvinnliga sexualiteten. Det hon möter där kommer hon dock att känna igen från sin egen erfarenhet av kvinnoförakt och kvinnoförtryck – om än här inslaget i vetenskaplighetens glanspapper.

Fenomenet är tragiskt. Kanske har det med *Moirai*, Ödet, att göra. Men i så fall måste kvinnan på allvar gå in i det – inte underdånigt och uppgivet, utan i kamp – för livet.

Dessa maktens diskurser över sexualiteten väcker alltså en ambivalens. De behövs för de ideologiska diskussioner utan vilka vi inte skulle kunna orientera oss i förhållande till verkligheten, den fysiska och den psykiska. De är nödvändiga för att vi överhuvudtaget ska kunna utbyta erfarenheter och diskutera frågorna kring könet och därmed skapa oss den distans till erfarenheten, som paradoxalt nog låter oss se djupare in i den. Men läser man av dessa maktens diskurser in på benen, så är det en ryslig historia om mannens mord, ja styckning av kvinnan, av hennes kropp och hennes själ. Det är kvinnans kön han tycks »vilja» förinta – i alla fall är det vad texterna i klara, tydliga ordalag gör, vanligen utan affekt men desto mer utstyrt

i en teoretiskt stringent och till synes logisk språkdräkt. Att argumentationen ofta bygger på lögn, halvsanningar eller förtigande av opassande kunskap hindrar inte analysen att mala fram partsinlagor som, i denna havererade process mellan könen, accepteras som sanningar, eftersom de kommer från maktens högsta instans.

I psykoanalysens fall började det naturligtvis med Freud.

Den kvinnliga sexualiteten och det omedvetna

I vårt språkbruk, genom vårt sätt att tala, länkas, alltsedan Freud, det kvinnliga och den kvinnliga sexualiteten samman med det omedvetna.

Om det omedvetna:

»Det omedvetna är den egentliga psykiska realiteten, som enligt sin egen inre natur är lika obekant för oss som det reella i den yttre världen och som genom medvetandets data framstår lika ofullständig för oss som yttervärlden genom våra sinnesorgans uppgifter.» (Freud 1900).⁶

»Liksom det fysiska behöver inte det psykiska i verkligheten vara så, som det framträder för oss... Det finns i detta system ingen negation, inget tvivel, inga grader av säkerhet... Processerna i systemet Omv/det omedvetna/är *tidlösa*... Lika lite tar Omv-processerna hänsyn till *realiteten*. De är underkastade lustprincipen;» (Freud 1915)⁷.

Det omedvetna är vår nattsida. Eftersom det är beläget utanför alla tids- och rums-kartor, har vi svårt att hitta dit. Upptäckten att vi just varit där kommer alltid som en överraskning.

Från sin osynlighet och ogenomtränglighet styr det omedvetna våra steg, liksom ett svart hål bland kosmos dvärgar och jättar kan styra skeppets gång. Som självutnämnd kapten på resan söker vårt medvetande föra skeppet mot kända farvatten. Men medvetandets data är ofullständiga. Även om kapten oavbrutet, med hjälp av apparater och arrangemanger, söker vaka över vägen, förblir människans kurs, liksom mänsklighetens, i en viss mening, oöverblickbar och okontrollerbar.

Om den kvinnliga sexualiteten:

»...endast (männens) sexualliv är tillgängligt för forskningen, medan kvinnans ännu är höljt i ett ogenomträngligt dunkel,...» (Freud 1905)⁸

»Ytterligare ett kännetecken för den infantila sexualiteten är, att det egentliga kvinnliga könsorganet inte spelar någon roll för den – barnet har ännu inte upptäckt det. All vikt tillfaller det manliga organet, allt intresse inriktar sig på det, om det finns där eller inte. Om de små flickornas könsliv vet vi mindre än om pojkar. Vi behöver inte skämmas över denna skillnad; när allt kommer omkring är ju också den vuxna kvinnans könsliv en *dark continent* för psykologin.» (Freud 1926)⁹

Den kvinnliga sexualiteten framställs som en mörk kontinent, ett svart hål. Den manliga sexualiteten, riktad mot kvinnan, styrs från »ett ogenomträngligt dunkel».

Det kvinnliga är således icke beskrivbart på samma sätt som det manliga, som redan ockuperat orden för sin egen del. Orden är redan upptagna av annat. Det kvinnliga låter sig därför endast citeras, som om det hämtats från andra källor.

Det kvinnliga är samtidigt efterfrågat, som det som aldrig går att erövra. Det stör den manliga ordningen med sin uppfordrande frånvaro från ordningens ordning. Varje ny patriarkal byggnad visar sig vackla, från den grund där det kvinnliga skulle lagt hörnstenen. Illusoriskt hålls medvetandets byggnad upprätt med hjälp av ordföreställningar – Faderns hjälpkonstruktioner över den mörka krater, där den kvinnliga kontinenten sjunkit ned och nu vilar – lockande, hotande, okontrollerbar.

*

Homonymt förknippas alltså det omedvetna med den kvinnliga sexualiteten: det dunkla och ordningsstörande, det obeskrivbara och okontrollerbara. De tillhör båda den »mörka» kontinenten, eller de betar sig som om de tillhörde samma område – ett område omöjligt för vårt medvetande att slutgiltigt utforska.

Vad konstituerar då, enligt psykoanalysen, det omedvetna?

»Vi har lärt av psykoanalysen att bortträngningsprocessens beskaffenhet inte består i att

upphäva, att förinta, en föreställning som representerar driften, utan att hindra den från att bli medvetandegjord. Vi säger då att den befinner sig i ett tillstånd av »omedvetenhet», och vi kan ta fram goda bevis för att den även som omedveten kan ge upphov till effekter, till och med sådana som till slut når medvetandet. Allt bortträngt måste förbli omedvetet, men vi vill från början genast slå fast att det bortträngda inte täcker allt omedvetet.» (Freud 1915)¹⁰

En del av det omedvetnas område upptas av bortträngningar. En bortträngning kan vara primär eller sekundär. Med primär bortträngning åsyftade Freud den första bortträngningen, den som ofta fick prefixet *ur-*. Det gäller »föreställningar» som aldrig i vanlig mening varit medvetna, det vill säga egentligen aldrig blivit till föreställningar. Vi skulle i stället kunna säga att det handlar om erfarenheter gjorda av och ingjutna i kroppen: erfarenheter av *urmodern*, *urscenen*, *urfantasmerna*. Dessa urscener och urfantasmerna angår alltid det sexuella, ty kroppen är barnets »sexuella» organ och dess sexualitet är arkaisk, det vill säga har inget med medvetandet att göra.

Denna *urbortträngning* skapar ett grundskikt som likt en magnet drar till sig ytterligare material, vilket införlivas med det omedvetna psykiska fungerandet genom den sekundära (egentliga) bortträngningen. Denna gäller sådana föreställningar som vårt medvetande tagit ställning till och avvisat. Det bortträngda materialet utgör sedan grunden för symptomen.

Även om denna hypotetiska förklaring till det omedvetnas uppkomst varken förklarar det omedvetna som sådant (det utgör ju dessutom bara en del av det omedvetna), så bränner den dock in ett kännetecken på det införlivade materialet: det omedvetnas material bär sexualitetens stämpel, det är den sensuella kroppens erfarenheter, utanför, före eller bortom medvetandet.

»*The dark continent*» och den falliska monismen

Hur har så den kvinnliga sexualiteten blivit en »dark continent»?

I *Sexuality and Mind* (Chasseguet-Smirgel 1986), återger Janine Chasseguet-Smirgel en »Midrash», en talmudisk kommentar, som berättar följande: barnet är, när det föds, utrustat med kunskap om allt; men en ängel uppenbarar sig och vidrör barnets överläpp – och barnets kunskap försvinner in i glömskan. Hon ser legenden som representativ, inte bara för hur man kan föreställa sig den primära bortträngningen, utan också som illustrerande Freuds teorier om den infantila sexualiteten.

Vi vet hur Freud, trots bevis på motsatsen, envetet hävdade att existensen av det kvinnliga könsorganet, vagina, var okänd för barnet, pojke och flicka. Så förblev det, enligt Freud, till puberteten, då vaginas existens plötsligt låter sig anas av medvetandet som ett resultat av penisens erektion och strävan att vilja tränga in i en kroppshålighet. Freud vidhöll in i det sista (Freud 1940)¹² tesen om det kvinnliga könsorganets icke-existens för båda könen, *till och med i det omedvetna*. Han avvisade envist alla försök (från till exempel Melanie Klein, Ernest Jones, Karen Horney m fl) att tillerkänna det kvinnliga könet en egen existens. Detta innebar att den teori som Freud skapade om människans sexualitet grundades på antagandet att sexualiteten uteslutande determinerades av det manliga könsorganet, och den teori som skapades på grundval av detta går under beteckningen *den sexuella falliska monismen*. Den falliska hegemonin sågs som »naturlig», »given» och inte som ett försvar mot trycket från något primärt eller sekundärt bortträngt, nämligen existensen av ett kvinnligt könsorgan. Den sågs inte heller av Freud som ett symptom, relaterat till detta.

Människans sexualitet förankrades i *ett* kön, det manliga, liksom det, i Freuds teori, bara gavs en libido, den manliga.

*

Ängeln måste inte bara ha berört det freudiska barnets överläpp, han måste ha slitit bort den.

Tillsammans med »kunskapen om allt» sjunker den arkaiska sexualiteten, som förknippas med det kvinnliga, ned bakom horisonten och kommer där att bilda den mörka

kontinent som vi hädanefter, man eller kvinna, söker och avvisar, styrs av och söker få kontroll över, längtar till och fruktar.

I vars och ens sexualitet verkar ett mörker.

Kraften härrör från en kropp som sägs omöjlig att förstå, ja som man hävdar inte existerar – såsom könskropp. Ju kraftfullare denna teori förs fram, desto intensivare tycks denna förkastade kropp utsättas för medvetandets mätorgier och styckningsprocedurer. Ju mer kvinnans kön förnekas, desto påtagligare och allt mer ohyggliga blir följderna. Den faktiskt styckade kroppen kommer emellertid i sina alltför precist beräknade snittytor att desto tydligare vittna om den kamp på liv och död, som låter den överlevande framträda som lika stum och språklös som det lik han styckat likt ett djur, och den lemlästade kvinnokroppen som det substantierade tecken som återskapar livet genom att få oss att minnas vår glömska. Ängeln rör åter vid läppen.

*

En felaktig teori försvinner inte nödvändigtvis för att den är felaktig; lika lite som en felaktig tanke, en inbillning, försvinner för att man kan bevisa att den saknar faktisk grund. (En psykotikers idévärld, en hysterikers blindhet, eller en anorektikers uppfattning om sin egen kropp är bara några av de tydligaste uttrycken för en tendens som är allmängiltig.) Teorin lever vidare och inverkar på vårt tänkande och handlande så länge den har en funktion i den narcissistiska ekonomi som vårt psyke måste få att balansera.

Freuds sexualteori, som utesluter det kvinnliga (vagina) och definierar det som är kvar som en avsaknad och brist (utan penis, dvs kastrerad), har således överlevt och fortsätter att verka i frihet, trots att kliniska fakta övertygar oss om att ett brott är begånget och trots de inre motsägelser som teorin uppvisar inför den vetenskapliga domstolen.

Vi måste fråga oss hur rättvisan ser ut för det kvinnliga könet.

*

»Det är Catrine som har blivit dömd. Men det är inte offret som ska bära skulden och skammen. Skulden till Catrines död bär förövaren. Skammen skall bäras av dem som svek sin yrkesheder och därmed bidrog till

att *Catrine inte fick någon rättvisa. När Catrine framstår som människa och kvinna för oss blir det också tydligt att det hon visar oss är vårt samhälles grundval. Hon visar på avståndet mellan känsla och intellekt och hur makten bygger på detta avstånd. Hon visar på grymheten i ett samhälle där värdet som människa bestäms av den sociala positionen och där de etablerade skyddar sina egna. Hon visar på maktförhållandet mellan könen och den yttersta konsekvensen av kvinnoförakt och kvinnohat. Hon visar på hur rättssystemet havererar när principen om likhet inför lagen sätts ur spel.»*

(Olsson, 1990)¹³

Den arkaiska världens gestalt: Urmodern

Före rättvisan, i den infantila, arkaiska världen, där sexualiteten ännu inte är präglad av kön utan av kaos, styr den pre-oidipala Modern, Urmodern. I denna fantasmatiske värld är hon den allsmåttiga och allkunniga. Hon saknar inget. I analyser, av såväl män som kvinnor, dyker hon upp, skrämmande och lockande, som allt som har med det omedvetna att göra.¹⁴

Det är lätt att i bilden av den pre-oidipala modern igenkänna motsatsen till den bild som Freud ger oss av kvinnan och hennes sexualitet. Urmodern har allt medan kvinnan präglas av en serie brister: avsaknad av vagina; avsaknad av penis; avsaknad av en specifik (kvinnlig) sexualitet; avsaknad av ett adekvat erotiskt objekt (bundenheten till mannen, som ett substitut för fadern, är enligt Freud endast sekundär till att vad kvinnan vill ha är en ersättning för vad hon saknar: mannen ska ge henne ett barn för att ersätta den saknade penisen); i puberteten måste flickan – för att bli kvinna – dessutom ge upp det enda hon hade: det rudiment till »manligt» organ som clitoris utgjorde; dessutom saknar hon relativt sett moral, förmåga till sublimering och överhuvudtaget skapande begåvning.

Den sexuella falliska monismen kan ses som ett uttryck för den narcissistiska kränkning som barnet, präglad av faktisk hjälplöshet erfar, när det kommer till världen. Det lilla barnet saknar, utlämnat åt sig själv, varje

möjlighet att överleva. Modern inte bara representerar utan är den som både ger och upprätthåller livet.

När det kvinnliga, tillsammans med bilden av den allsmåttiga modern, med det kvinnliga könsorganet och med den specifikt kvinnliga lusten förvisas från medvetandet, så kan det förstås som det hjälplösa barnets yttersta försvarsåtgärd mot den narcissistiska kränkningen. Det använder det redan på det stadiet tillgängliga försvaret och projicerar hjälplösheten och bristen på den mot det förlutnas mörker försvinnande Urmoderns ryggsida. Där framträder sedan bilden av (Freuds) kvinna – som en projektion av barnets brist.

Hädanefter kommer – i teorin – den förnekade kvinnligheten att verka från den mörka kontinent som kommer att styra oss bortom vår kontroll. Där kommer den att slå vakt om det gåtfulla i våra liv: varifrån kommer vi och vart är vi på väg? Den kommer också att få bära skulden och skammen för det vi inte, i vår medvetenhet, orkar ta ansvar för. Den kommer dessutom att straffas för detta.

*

Vi förblir alla, på en grundläggande nivå, barn i Moderns skugga. Vi tar spjörn mot hennes rygg för att slita oss loss från henne – och bibehåller därmed kontakten. Därifrån hämtas den skapande kraften.

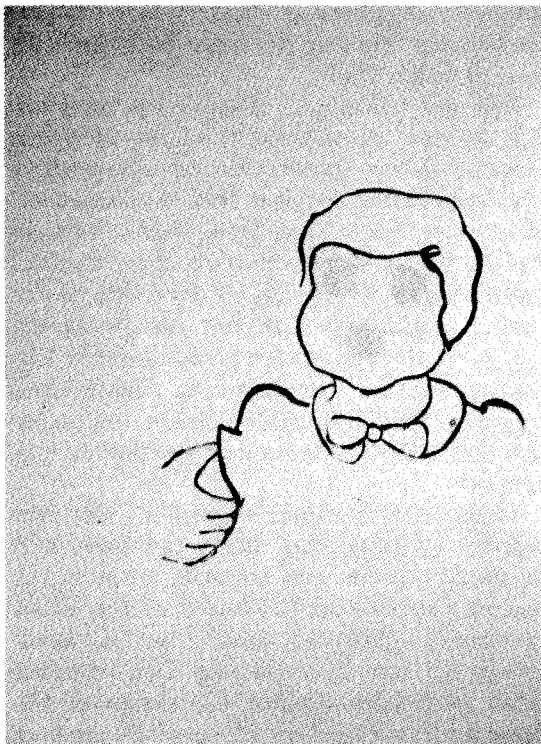
Nattens och dagens undflyende eller påträngande drömbilder, liksom väven av ruggiga maror och ljuva fantasier när sig av hennes *urbild*, en ogripbar fantasi.

Besvikelse och längtan, brutalitet och medlidande, hat och kärlek har kristalliserats i detta första bad. Det färgar bilden.

Det vore beklämmande, ja nästan löjeväckande, med alla dessa försök att återfinna Urmodern, om det inte vore ett sätt, kanske det enda, att komma vidare.

*

Men återfinnandets former skiftar och allt är inte vad det ser ut att vara. I den mest allvarssamma vetenskapliga diskurs kan ibland det löjeväckande ta överhanden. Som när Janine Chasseguet-Smirgel grälar med Sandor Ferenczi om vem – mannen eller kvinnan – som

Maria Lindberg, *Flicka och hand*.

kommer närmast Modern, tränger djupast in mot symbiosen. Att grälet äger rum över drygt ett halvt sekels tidsavstånd spelar mindre roll. Ferenczi skrev sin inlaga, *Thalassa. A Theory of Genitality*, 1923.¹⁵ Chasseguet-Smirgel kommer med sitt genmäle, i *Sexuality and Mind*, 1986. Syskonen inom psykoanalysen bråkar. Vad bråkar de om?

Sandor Ferenczi menade, och därvidlag tycks alla vara eniga, att fantasin om att återvända till det intra-uterina tillståndet, till livmodern, är en universell företeelse. Fantasmen om detta lyckliga tillstånd svarar nu, enligt Chasseguet-Smirgel, mot önskan, som man finner i det analytiska arbetet (och hon hänvisar till erfarenheten med en manlig analysand), att:

»återupptäcka ett slätt och mjukt universum utan hinder, grovheter eller skillnader, identifierat med en moders inre, till vilket man kan få fri tillgång... verkligheten själv måste förintas för att lustprincipens paradisiska värld ska återerövas. Det är denna fantasi om att *utplåna verkligheten* som ger fantasin om att tömma moderns inre dess ursprungliga roll.»¹⁶

»Den bortcensurerade värld som prostitutionen utgjort genom tiderna har i vår tid exploderat i halv- och helpornografiska bilder, tidningar och filmer. En gigantisk könsindustri som en del av den kapitalistiska ekonomin. Ett bildflöde som uttrycker förakt och dominans över kvinnorna. Men bilderna uttrycker också det rakt motsatta. En närmast besatt längtan efter kvinnan och hennes kön. Det är bilder om den drömda sexualiteten. I bilden behöver, längtar, åtrår, förnekar, våldtar, misshandlar och dödar han henne...!«

Hatet hade inte att göra med henne som person utan med att hon symboliserade kvinnan och könet som han kunde rikta sitt hat och förakt emot. Ett hat som är kopplat till kvinnan som könsvarelse, till sexualiteten mellan man och kvinna.» (Olsson, 1990)¹⁷

Sandor Ferenczi hävdar att det är mannen, som genom samlaget och genom penis faktiska framträngade mot livmodern, när närmast symbiosen med Moderns kropp. I polemik mot Ferenczi hävdar Chasseguet-Smirgel, 65 år senare, att det är kvinnan, som genom havandeskapet och symbiosen med fostret, kommer närmast:

»Kvinnan har möjlighet att åter få tillgång till moderns kropp på ett mer fullständigt, mer djupgripande och mer varaktigt sätt än mannen.»¹⁸

Kampen

Alla längtar tillbaka till den trygga famn där »allt är som det ska vara», det vill säga i överensstämmelse med lustprincipen eller begäret, som vi idag oftare säger, med Lacan i bakfickan. Kvinnan har det, enligt Janine Chasseguet-Smirgel, lättare än mannen. Hon gör sig gravid – som hennes mor en gång måste ha varit med henne. Det är vanligen inte alltför svårt.

Mannen däremot har större hinder att forcera på sin väg mot det lustfyllda Modersuniversum, där allt är som han vill ha det. Det kan tyckas paradoxalt att det är kvinnan som könsvarelse (det vill säga med eget kön och sexualitet) som han gör till det största hindret. Men det är inte konstigare än det hat som det hjälplösa barnets omnipotenta önskningsar väcker gentemot den som barnet faktiskt inte klarar sig utan och som därför samtidigt

utgör själva hotet mot omnipotensen. Eller dess hat och dödsönskningar mot alla eventuella konkurrenter om modern – födda och ofödda syskon.

Mannen behöver kvinnan. Han förlåter henne aldrig. Mordet på hennes kön blir hans straff gentemot henne, samtidigt som det banar väg för honom till »ett slätt och mjukt universum utan hinder, grovheter eller skillnader». Allt är utrymt, allt är slätt och fint, allt är äntligen frid och ro, utan skillnader...

»Vid ett brott som med skäl kan benämnas som lustmord, spelar arten av skadorna en betydelsefull roll, i de flesta äro könsorganen stympade eller avskurna, buken uppskuren, man finner sönderlitna inälvor, avskurna bröst, offret har strypts och en käpp eller paraply förts in i vagina.»¹⁹

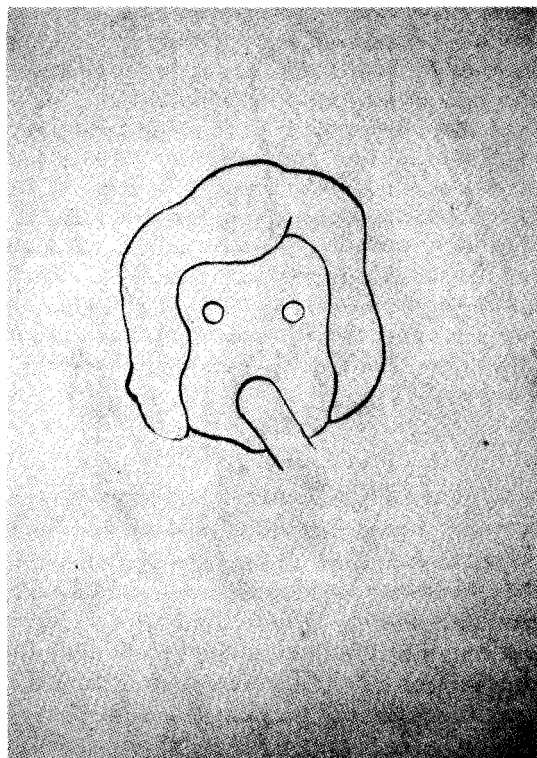
»att huvudet, halsen, vänstra bröstet, främre bukväggen, de yttre könsorganen och mjukdelarna från nedre delen av högra läret och vänstra höften saknats, liksom bukhålans och bäckenets samtliga organ, inälvor och blodkärl jämte de inre könsorganen...»²⁰

»att tömma hela bäckenhålan på organ – ändtarm, livmoder med äggstockar, slida, urinblåsa.»²¹

Denna hypotes kan verka absurd, och är det också på ett sätt, men inte mindre absurd än den teori till vilken den, utan att kunna vara något annat, är länkad: den sexuella falliska monismen.

Att både män och kvinnor, som växer upp i detta samhälle och präglas av dess ideologier, bär den sexuella falliska monismens glasögon är inte så konstigt. Allt går lättare om man resonerar så som människor förväntar sig att man ska resonera. Detta behöver inte ha något med sanningen att göra. Sanningen är den som framträder när vi lägger av våra föreställningar, tar av oss glasögonen. Den tycks drabba oss med blindhet (som Teiresias) eller stumhet (som indirekt Cassandra, när hon inte blir hörd och förstådd).

Den sexuella falliska monismen och dess följsatser gäller inte verkligheten som sådan. (Det hindrar dock inte att den får effekter i verkligheten.) Den angår fantasierna och föreställningarna omkring denna verklighet, det vill säga det är frågan om den version av den psykiska verkligheten (det Omedvetna) som medvetandet formar åt oss. Det är som halvt utsuddade, meningslösa tecken

Maria Lindberg, Att mata flickan.

från ett bortglömt språk – på basis av vilka vi skapar en tydlig och begriplig text, en teori som ger oss mening. Den som är där skapar meningen på bekostnad av de andra. I den patriarkala världen, grundad på den sexuella falliska monismen utan vilken den inte skulle ha något berättigande, är det Mannen som är där.

När någon på detta sätt menar sig komma med sanningen om till exempel kvinnan, om könet, om fallos, då är det Makten som talar. Om denna »sanning» utgår från den sexuella falliska monismen som något »givet», något som inte går att ifrågasätta eller rubba (till exempel om man hävdar definitionen av kvinnan som negationen av mannen som »naturlig» eller om man uppställer fallos som det enda som är), så handlar det om *en fallisk fundamentalism*.

»I verkligheten handlar prostitutionen för kvinnan om framför allt en sak, att dölja sin person inför den man som köper henne. Hon kan spela rollen som hora men hon är mycket klar över var gränsen går mellan henne själv och rollen. Hon döljer då oftast på olika sätt sin identitet, använder täcknamn, peruk, kläder,

smink. Hon spelar upp till löften om sexualitet. I avtalet mellan henne och köparen är det hon som mot betalning ska tillfredsställa hans behov och fantasier. Men själv är hon inte psykiskt närvarande... Icke-deltagande i könsakten är för henne en självtklarhet och en förutsättning. Hennes försvar mot mannens användande av hennes kropp ligger i att inte tillåta något som har en personlig innebörd för henne... De offentliga kvinnorna visar inte sin sexualitet, de är de mest otillgängliga kvinnorna... Hon är madonna i den meningen att hon inte ger uttryck för någon som helst egen sexuell lust. Det finns ingen ömsesidig sexualitet i prostitutionen, mannen får sin utlösning. Det är allt.»²²

*

Inför den falliska fundamentalismen täcker kvinnan, i sorg och vrede, sitt ansikte med slöjan. Den hindrar insyn, men ger fri utsikt. Hon betraktar världen såsom mannen ville forma den för sig. Hon ser hans projektioner och inser hur lätt det vore för henne själv att göra samma sak: Projicera sin sexualitets destruktiva potential på mannen, som får gestalta den, och gör det, i misshandel, våldtäkt, lustmord. Men destruktiviteten, som ryms i sexualiteten, skulle därmed inte försvinna, bara förstärkas. Mannen skulle än mer kunna identifiera sig med lustmördaren, kvinnan med offret.

Denna dikotomi, som baserar sig på att skillnaden (till exempel mellan man och kvinna, mellan manlig och kvinnlig sexualitet) definieras som något kategoriskt låst snarare än något som tillåter en rörelse från det ena till det andra, utgör en återvändsgränd, vare sig kvinnan eller mannen placeras på djävulens plats. Den glömmet bisexualiteten, vilken utgör ett av människans grundvillkor.

I vår kultur har kvinnor uppfostrats med de patriarkala mönstren, som osynliggör det kvinnliga. Hon är van att identifiera sig med mannen, att sätta sig in i hans referensram – och förstå honom. Hon anammar sin bisexualitet. Hon vet dock hela tiden att hon är kvinna – och annorlunda. Hans ram täcker inte hela bilden av henne.

Frågan är om mannen skulle vilja gå utanför sin egen falliska ram, om han är beredd att möta och identifiera sig med kvinnan. Det innebär att han måste närma sig den mörka

outgrundliga kontinent som det omedvetna utgör, vilken i den patriarkala teorin, som vi sett, länkas till den kvinnliga sexualiteten. Han måste bli medveten om sitt misskännande, det vill säga ifrågasätta säkerheten i sin egen teoretiska skapelse.

Dit förefaller mannen ännu inte ha kommit. Därför ser han inte vad han gjort och gör, och vet inte att han blivit sedd i sitt görande av en annan. Men bakom sin slöja har kvinnan, själv ännu osedd, kunnat se honom. Hon går redan i väntans tid.

NOTER

- 1 Vincent, Jean-Didier, *Biologie des passions*, Seuil, 1986, s 248.
- 2 Petrarca, Francesco, *Kärleksdikter*, Natur och kultur, 1989, sonett 279, s 159 (övers. Ingvar Björkeson).
- 3 Lacan, Jacques, *Écrits. Spegelstadiet och andra skrifter*, Natur och Kultur, 1989, s 92.
- 4 Paul Celan, dikt citaten är hämtade från Maurice Blanchot, *Le dernier à parler*, Fata Morgana, 1984. De är tagna ur Tübingen Jänner (i Niemants Rose 1963); Schnebett (i Sprachgitte 1959); källan till det sista citatet är ej funnen.
- 5 Olsson, Hanna, *Catrine och rättvisan*, Carlssons förlag, 1990, s 108.
- 6 Freud, Sigmund (1900), *Drömtydning*, Aldus, 1958, s 370. (Övers: Landquist, Andersson, Schedin).
- 7 Freud, Sigmund (1915), *Das Unbewusste, Gesammelte Werke (GW)X*, s 270, 285, 286, Standard Edition (SE)XIV, s 171, 186, 187.
- 8 Freud, Sigmund (1905), *Tre studier i sexualteoretiska frågor*. Aldus/Bonnier, 1965, s 30. (Övers. Ingeborg Löfgren).
- 9 Freud, Sigmund (1926), *Die Frage der Laienanalyse*, GW XIV s 241. SE XX s 212.
- 10 Freud, Sigmund (1915), *Das Unbewusste*, (GW) X s 264, (SE) XIV s 166.
- 11 Chasseguet-Smirgel, Janine, *Sexuality and Mind*. New York University Press, 1986, (kommer i svensk översättning).
- 12 Freud, Sigmund (1940), *Abriss der Psychoanalyse*, GW XVII s 76 fotnot, SE XXIII s 154 fotnot:
»Det antas ofta att det finns tidiga vaginalretningar, men med största sannolikhet

handlar det om retningar i clitoris, alltså ett organ analogt med penis, vilket inte vederlägger det berättigade i att kalla fasen fallisk.»

- 13 Olsson, baksidestext.
- 14 För en fylligare beskrivning se till exempel min artikel »Till kvinnlighetens arkeologi» i *Ord och Bild*, 8/1978.
- 15 Ferenczi, Sandor (1938), *Thalassa. A theory of Genitality*, Norton & Co, N.Y. 1968.
- 16 Chasseguet-Smirgel, s 30.
- 17 Olsson, s 143 o s 146.
- 18 Chasseguet-Smirgel, s 31.
- 19 Olsson, s 103, citat från Magnus Hirschfeld, *Det abnormala könslivet*.
- 20 Ibid s 83, ur obduktionsutlåtandet.
- 21 Ibid s 101.
- 22 Olsson, s 141-42-43.

SUMMARY

Love and Sexuality – A Triptych

This text strives to express the many-faceted and irreducible aspects in sexuality and love. The first part is a meditation over the nature of sexuality; the second part, »Images of Love», depicts an individual experience. Part III, »The Discourse of Power over Sexuality» discusses Freud's theory of female sexuality. Freud's »phallic monism» is interpreted as an intellectual act of violence directed towards female sexual organs. The violent dimension of Freudian theory is evident when related to the mentality conveyed by pornography, prostitution, rape and other acts of violence against women.

Irène Matthis
St Eriksgatan 25
S – 112 39 Stockholm
Sweden